

УДК: 26Д.1:279.127(477)

Т. В. Грушева

СУЧАСНИЙ СТАН ХАРИЗМАТИЧНИХ ЦЕРКОВ В УКРАЇНІ

У статті розглядається поява та діяльність церков харизматичного напрямку в Україні, мотиви приєднання неофітів до харизматичних церков. Простежується етноконфесійна специфіка українських харизматів.

Ключові слова: харизматичні церкви, конфесійні відмінності, модернізаційні процеси.

Останні десятиліття громадські, наукові та релігійні дискусії навколо питань про харизматичні течії не припиняються. Образ віруючого, що відвідує харизматичну церкву, створений сьогодні у пресі неоднозначний: від позитивного, що пов'язується з осучасненням традиційного християнства та пристосуванням до потреб суспільства й приведення церкви до вимог часу; до негативного, яке є відображенням, в першу чергу православної позиції та прибічників відтворення української традиції.

Залишаючи право власної позиції за прибічниками різних точок зору, спробуємо схематично окреслити образ віруючого-харизмата в сучасній Україні.

Харизматами називають тих, хто вірить у можливість спілкування з Богом під час молитов, тобто в отриманні харизми (харизма – від грец. дар) – особливості сили, дарованої згори для подолання гріховності та досягнення спасіння). Членом релігійної харизматичної громади може бути кожний, хто визнає Ісуса Христа як Спасителя, хто пережив народження зверху, прийняв водне хрещення, хто сповідує Дари Духа Святого та має 18-річний вік [1, арк.45]. Вони вірять, що після хрещення Духом Святим можна отримати духовні дари (дар пророцтва, «інших мов», зцілення). В цілому, доктрина харизматичних напрямків не є складною.

Харизматичні церкви прийнято вважати складовою неохристиянства, які представляють собою численні відгалуження від протестантських, перш за все п'ятидесятницьких церков (на схожість та відмінність п'ятидесятників і харизматів звернемо увагу в даній статті). В Європі та Америці новоутворені церкви починають функціонувати з середини ХХ ст. Загальний знаменник цих церков – євангельський характер, розуміння Біблії як основи вчення та визнання Ісуса Христа головною доктринальною особою. Останнє є важливою відмінністю від історичного християнства: своєрідне розуміння природи Ісуса Христа призводить до трансформації Трійці.

Іншими характерними рисами харизматів можна визначити такі: по-перше, харизматичні церкви, як правило, мають закордонне походження, відповідно й керівний центр знаходиться в іншій країні (частіше США). Тому зв'язок з національною культурою та традиційною системою цінностей є наявним, але не буде міцним. Отже, в даному випадку маємо справу з новим виглядом етноконфесійної специфіки. По-друге, оголошення своєї віри істинною та критика історичного християнства. По-третє, досконале знання Біблії. По-четверте, високий авторитет керівника церкви. По-п'яте, розуміння ролі кожного члена церкви як місіонера та основного завдання церкви в організації й проведенні місійної роботи [2, арк.210]; пріоритет у служінні на благо церкви. Богослужбові зібрання супроводжуються піснями релігійної тематики на сучасні музичні мотиви.

Харизматичні церкви з'явилися на українському релігійному просторі з початку 90-х рр. ХХ ст. Це час повернення населення до релігії, чому сприяли низка причин, серед яких виділимо наступні: відмова від курсу на атеїзацію населення з боку держави, ідеологічна криза на пострадянському просторі, погіршення матеріального та соціального становища населення. Зниження якості життя призвело до появи відчуття незахищеності, що часто призводить до посилення релігійності. Екстенсивний розвиток релігійної мережі торкнувся й нових для України напрямків. Головним поштовхом створення харизматичного руху стали: криза історичного християнства і як наслідок недовіра до традиційних інститутів, незадоволення віруючих п'ятидесятників діяльністю у власних громадах, еміграційні настрої в середині церкви, поява нових фінансових можливостей із зникненням планової економіки. Останнє слугує візитною карткою харизматичних церков, які ставлять кар'єрні досягнення важливим завданням.

Не заперечуючи того факту, що харизмати акцентують увагу на вагомості якості поцейбічного життя, головним мотивом приєднання до харизматичних церков українських віруючих стало «спасіння» та «вічне життя». Цей факт знайшов підтвердження в ході обробки анкетування, проведеного автором у харизматичних церквах (див. табл.1).

Таблиця 1

Мотиви приєднання неофітів до харизматичних церков

	матеріальне благословення	оздоровлення	спасіння	вічне життя
Так, звичайно	46%	61%	98%	98%
Скоріш за все, так	11%	6%	2%	0%
Ні	37%	22%	0%	0%
Важко відповісти	6%	11%	0%	2%

Для порівняння наведемо дані, отримані при опитуванні віруючих п'ятидесятницьких громад, які генетично пов'язані з харизматами.

Таблиця 2

Мотиви приєднання неофітів до п'ятидесятницьких церков

	матеріальне благословення	оздоровлення	спасіння	вічне життя
Так, звичайно	21%	42%	94%	91%
Скоріш за все, так	5%	16%	6%	7%
Ні	67%	38%	0%	1%
Важко відповісти	7%	4%	0%	1%

Як бачимо, питання про спасіння є домінуючим при вирішенні питань віри. На наш погляд, це свідчить про етноконфесійне забарвлення харизматичного руху України й підтвердження тези, що українці є глибоко віруючими. Для порівняння використаємо відповіді на типові запитання віруючих найбільшої в світі християнської спільноти – Центральної церкви Повного Євангелія в Сеулі (500 000 членів): 37,6% назвали «матеріальне благословення» головним мотивом свого приєднання до церкви; ще 30,6 % – оздоровлення і, водночас, тільки 16,9% – спасіння та 7% – «вічне життя» [3]. Це дозволило В.Єленському слушно визначити харизматичні церкви як «менеджерську релігію».

Окрім акценту на успіх у всіх сферах діяльності, ведеться пропаганда здорового способу життя [4, арк.10]. Актуальним є питання про зцілення. Молитва над хворим здійснюється за вірою, за проханням хворого з покладанням рук у громаді або в інших місцях [1, арк.46].

У книзі відомого німецького баптистського богослова Вольфганга Бюне «Игра с огнем» історія п'ятидесятництва й харизматичного руху поділяється на три періоди: а) виникнення п'ятидесятницьких громад і розповсюдження їх по всьому світу – приблизно з 1900 р.; б) початок і розповсюдження харизматичного руху в середині існуючих народних і вільних церков – з 1960 р.; в) початок «пауер-іванжелізму» у зв'язку з рухом за ріст громад, спрямованого на охоплення, перш за все, громад, які ще не стали харизматичними – приблизно з 1980 р. [5]. На початку XXI ст. п'ятидесятників й харизматів у світі нараховувалося близько 524 млн [3].

Саме «пауер-іванжелізм», на думку православних богословів, і являє собою небезпеку для суспільства. В Україні неодноразово проводилися міжнародні науково-практичні конференції з типовими назвами «Православ'я і загроза тоталітарних сект в Україні». Учасники таких конференцій звертають увагу на небезпеку, що витікає з харизматичного руху. Переконаючи у шкідливості харизматів, православні теологи стверджують, що лідери неохристиян вчать, що присутність Бога можна відчутти через фізичні прояви і чуттєві потрясіння. Всі так звані стосунки з Богом для них зводяться до фізичних відчуттів і екстатичних станів, коли людина не контролює себе. Ці відчуття стають для харизматів своєрідним наркотиком, і якщо вони зникають, сектанти випробовують свого роду «синдром відміни» – стверджують православні священики.

Занепокоєні православні священики так званим вченням про теократію, що розуміється ними як безроздільна влада пастора над неоп'ятидесятниками, який може маніпулювати своїми прихожанами, повністю контролювати їх життя, віддавати їм накази, накладати на них будь-які зобов'язання. Православні священики фокусують увагу громадськості на випадках, коли пастори використали вірян у корисливих цілях і для особистої вигоди. (Такі випадки дійсно можуть бути допустимими у харизматів тому, що старший пастор і інші служителі можуть утримуватися релігійною громадою згідно рішення загальних зборів громади [6, арк.201]). На підставі вищесказаного православними робиться висновок, що неоп'ятидесятницькі громади деструктивні й соціально небезпечні, поширення центрів реабілітації людей, що страждають наркотичною залежністю, служать пунктами вербування до секти нових членів, що є для них неприпустимим [7].

Аналіз статутів харизматичних церков дозволяє зробити висновок про певну відкритість ними іншим християнським напрямкам. Наприклад, Церква «Джерело життя» проголошує необхідність співпраці з багатьма християнськими громадами у всьому світі, незалежно від їх деномінаційної приналежності, може входити на правах повноправного члена до будь-яких центрів, союзів, асоціацій, об'єднань або не входячи до них, співпрацювати з ними [8, арк.56]. Статут релігійної громади християн повного Євангелія церкви «Благодать Христа спасителя» декларує намір про налагодження добрих взаємин з різними християнськими організаціями на території України та за кордоном і встановленню терпимості у відношенні до нехристиянських громад, які не проповідують людиноненавистницькі ідеї [6, арк.200]. Але у відповідь на публічну критику з боку православних теологів, вони часто вдаються до звинувачень їх у відході від ранньохристиянських традицій. Отже, взаємини православних й харизматів можна визначити як напружені.

Суспільний резонанс навколо харизматів змусив Міністерство освіти України ще у 1999 р. інформувати, що відомості про шкідливий та небезпечний для здоров'я людей вплив харизматичних церков, а також про порушення ними діючого законодавства не відповідають дійсності [9].

Перші громади харизматів були створені колишніми членами ЄХБ та ХВЄ які повернулися із-за кордонних відряджень та яким допомагали пастори з інших країн (головним чином США). На запрошення новоутворених церков їх відвідували представники закордонних громад. Часто таке відвідування супроводжувалося гуманітарною допомогою у вигляді одягу та взуття, яку церкви роздавали малозабезпеченим громадя-

нам [10, арк.39]. Культурні споруди громади харизматичного напрямку, як правило, не будували, а орендували. Така ситуація з будовами зберігається й зараз.

Незвичайний культ, іноземна присутність були причиною обережного ставлення до нового напрямку з боку контролюючих органів. Такі положення статутів як: право членів церкви на альтернативну службу, виробничу діяльність релігійної громади й оподаткування цієї діяльності, володіння та користування землею, умови проведення богослужінь в установах, організаціях та на підприємствах, заснування підприємств для випуску богослужбової літератури й виробництва предметів культового призначення тощо Обласною державною адміністрацією дозволялося із застереженням, що все перелічене не буде суперечити чинному законодавству України [11, арк.62; 12, арк.77; 13, арк.41].

Релігійні громади харизматів визнають державний лад, їхні відносини з державою ґрунтуються на законодавстві України «Про Свободу совісті і релігійні організації» [6, арк.201]. Відмови від військової та альтернативної служби віруючими-харизматами є індивідуальною справою і не набуло широких масштабів. Випадки небажання служити в армії перевіряються правоохоронними органами [10, арк.39].

Участь у громадській, політичній діяльності для харизматів не є забороненою. Членам їх церков дозволено брати участь у висуванні кандидатів у народні депутати на свій розсуд [8, арк.55]. Отже, ізоляції українських харизматів від громадськості не існує, а процес пристосування цього руху до сучасних умов є очевидним.

Аналіз динаміки релігійної приналежності свідчить про зміни від радянського часу: наприкінці 1980-х рр. переважна більшість віруючих становили літні жінки, домогосподарки, вдови, пенсіонери, самотні та люди з середньою освітою; серед сучасних віруючих збільшився відсоток з вищою освітою, активно протікає процес омолодження громад, явище фемінізації відсутнє, хоч кількість жінок є домінуючою.

За результатами соціологічного опитування, проведеного автором, вікова характеристика п'ятидесятницьких та харизматичних церков є схожою: переважна кількість віруючих – це люди старшого покоління (див. табл.3). Жінки складають 74,5% харизматичних та 63% п'ятидесятницьких громад.

Таблиця 3

Вікова характеристика п'ятидесятницьких та харизматичних церков

Назва релігійного напрямку	Молодь до 30 р.	Середній вік 30-44 р.	Від 45 р.
Християни віри євангельської (сільська місцевість)	30%	9%	61%
Християни віри євангельської (місто)	25%	25%	50%
Харизматичні церкви	19%	38%	43%

Яке ж місце харизматичних церков на українській релігійній мапі? На початку XXI ст. в Україні діяли релігійні організації 120 конфесій, серед них 48 напрямів протестантизму. Але екстенсивний розвиток релігійної мережі об'єктивно припинився і харизматичні церкви зайняли свою нішу та завершили процес інституалізації. Релігійні організації харизматичних церков функціонують в усіх областях країни. Число їх зросло високими темпами і досягло, за офіційною статистикою зареєстрованих статутів Держкомнацрелігій, понад 1200 громад на початок 2009 р. Якщо додати до цього 3,3 тис. п'ятидесятницьких громад, то виходить, що кожна десята релігійна громада в Україні створена власне п'ятидесятниками й харизматами [3]. Останні ставлять перед собою мету про досягнення досить високих показників. Наприклад, завдання тільки «Посольства Божого» – це 10 млн. тих, хто покається в Україні [14]. Такі цифри залишаються лише планом на майбутнє, а реальна кількість становить 3% від загальної кількості релігійних організацій на теренах України.

Харизматичні церкви, як правило, є автономними організаціями, територія функціонування яких розповсюджується на місто або район, де вони існують [12, арк.74; 8, арк.55]. У питаннях релігійної діяльності такі церкви можуть підпорядковуватися Духовному центру з правом фінансово діяти самостійно [15, арк.76; 16, арк.189].

В Україні діють такі об'єднання церков харизматичного напрямку та незалежні громади, як: Церква Повного Євангелія, Церква Живого Бога, Джерело життя, Українська християнська євангельська Церква, Духовний центр «Нове покоління» християнських Церков України, Духовне управління Церков євангельських християн, Об'єднання незалежних харизматичних християнських церков України Повного Євангелія.

Сьогодні в історичній літературі все частіше лунає точка зору про відмову вітчизняних протестантів від принципів демократичного управління громадою. Дійсно, за Статутами переважної більшості харизматичних церков пастор є духовним керівником, несе відповідальність за богослужіння, духовне виховання членів, здійснює всі види священнодії тощо. Відзначимо незмінно високий авторитет лідерів громад з початку появи протестантів на українських теренах [17]. Ситуація навколо «Посольства Божого», очолюване Сандеєм Аделаджа, посилює громадську думку про авторитарне керівництво у громадах. Тим більше, що сам Сандей підкреслював необхідність поважати свого пастора, слідувати за ним навіть тоді, коли «лідер буде з вами різким, а може бути і грубим» [18]. Фінансовий скандал, що стався з «Посольством Божим» є нетиповим для українських протестантів. Останні мають чітке етноконфесійне забарвлення та переносять традиційні християнські та національні цінності до своєї діяльності.

Сучасні умови існування українських християн досить специфічні. З-поміж інших виділимо такі, як: по-перше, постмодернізаційні процеси, що відбуваються у суспільстві, зачепили й саме християнство, яке відчуває необхідність пристосування до нових вимог часу; по-друге, збільшення кількості релігійних напрямків призвело до їхньої конкуренції; по-третє, ситуація, що пов'язана з харизматичними церквами, ускладнюється з особливостями сприйняття громадськістю цього руху: наслідком радянської ідеології є розуміння їх виключно як сектантів. Таку інформацію із засобів масової інформації самі віруючі сприймають як образливу [19].

Етноконфесійна специфіка українських харизматичних церков має прояв і в діяльності цих релігійних суб'єктів. Вона не є такою, що цілковито спрямована на задоволення особистих інтересів прозелітів, а відстоює загально християнські цінності. Так, на засіданні Ради Євангельських протестантських церков України глави євангельських церков спільно виступили на захист моральності в суспільстві [20]; євангельські церкви, що взяли участь у роботі Ради Євангельських протестантських церков України на 2012 р. запланували спільні заходи, спрямовані на утвердження в українському суспільстві сімейних цінностей та високих моральних засад [21]; представники харизматичних церков беруть активну участь у громадському та політичному житті країни, така позиція передбачена статутами громад [22, арк.50], здійснюють різнобічну благодійну діяльність, приділяють увагу незахищеним верствам населення та подоланню таких соціальних патологій як пияцтво, наркоманія та ін. [4, арк.10]. Це підтверджується статутами окремих церков. Так, церква «Джерело життя» анонсує створення з середовища віруючих групи, асоціації й об'єднання для здійснення благодійності та милосердя [8, арк.56].

Розглянувши сучасний стан харизматичних громад на теренах України, можемо констатувати, що поява харизматичного руху є відповіддю на постмодернізаційні процеси в сучасному суспільстві. Релігійні суб'єкти харизматичного напрямку завершили процес інституалізації. Сучасний харизматизм орієнтує віруючих на вирішення питань особистісного виміру, але не залишається осторонь нагальних соціальних проблем суспільства. Українські харизмати не є маргінальними утвореннями, вони мають етноконфесійне забарвлення, яке включає глибоку особисту віру у спасіння, орієнтацію на ранньохристиянські ідеали, врахування сучасних процесів суспільства.

Джерела та література

1. Устав религиозной харизматической общины «Новое поколение», пгт. Весёлое, 1994 г. // Державний архів Запорізької області (далі ДАЗО). – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.75. – Арк.43-47.
2. Изменения и дополнения к Уставу религиозного общества христианской харизматической церкви «Слово жизни», 1995 г. // ДАЗО. – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.59. – Арк.209-211.
3. Єленський В. Глобальний харизматизм в Україні: перші двадцять років / Режим доступу: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/761-globalnij-harizmatizm-v-ukrayini-persh-dvadcyat.html>
4. Аналітично-інформаційний матеріал щодо конфесій Запорізької обласної адміністрації, Відділу у справах національностей, міграції та релігії 2003 р. // ДАЗО. – Ф.4548. – Оп.1. – Спр.150. – Арк.1-12.
5. Бюне В. Игра с огнём. «Три волны Святого Духа» Пятидесятническое движение. Харизматическое движение. «Пауэр-ивэнжелизм». – CLV : [Б.и.], 1989. – 114 с.
6. Устав христианской религиозной общины полного Евангелия «Благодать Христа Спасителя», г.Каменка-Днепровская Запорожской обл., 1995 г. // ДАЗО. – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.59. – Арк.199-202.
7. Специальное определение международной научно-практической конференции «Православие и угроза тоталитарных сект в Украине» (г. Запорожье, 12-13 февраля 2002 г.) о харизматических сектах / Режим доступу: http://ukrsekta.info/2008/10/17/specialnoe_opredelenie_mezhdunarodnoj_nauchnoprakticheskoy_konferencii_pravoslavie_i_ugroza_totalitarnykh_sekt_v_ukraine_g_zaporozhe_1213_fevralja_2002_g_o_kharizmaticheskikh_sektakh.html/
8. Устав религиозной христианской харизматической общины веры евангельской «Источник жизни» г.Орехов, Запорожской области, 1995 г. // ДАЗО. – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.75. – Арк.54-59.
9. Інформаційний лист Міністерства освіти України «Про шкідливий та небезпечний для здоров'я людей вплив харизматичних церков» № 1/9-267 від 06.07.1999. Режим доступу: <http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d101.htm>
10. Інформаційний звіт виконкому Енергодарської міської Ради народних депутатів за 1993 рік з питань забезпечення законодавства про свободу совісті та релігійні організації // ДАЗО. – Ф.4548. – Оп.1. – Спр.70. – Арк.38-40.
11. Розпорядження обласної Ради народних депутатів від 10.06.1995 р. Про реєстрацію статутів релігійних організацій // ДАЗО. – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.58. – Арк.62-63.
12. Устав религиозной христианской харизматической общины веры евангельской «Источник жизни» в г.Запорожье, 1995 г. // ДАЗО. – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.58. – Арк.74-79.
13. Розпорядження обласної Ради народних депутатів від 15.08.1995 р. Про реєстрацію статутів релігійних організацій // ДАЗО. – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.75. – Арк.41-42.
14. Церква «Посольства Божого»: що далі? Режим доступу: <http://www.religion.in.ua/main/analitica/218-cerkva-posolstva-bozhogo-shho-dali.html>
15. Устав религиозного общества Полного Евангелия «Свет пробуждения» с.Михайловки, Вольнянского района, 1994 г. // ДАЗО. – Ф.4548. – Оп.26. – Спр.75. – Арк.75-80.
16. Устав религиозного общества Полного Евангелия «Свет пробуждения» м.Запоріжжя, 1995 р. // ДАЗО. – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.59. – Арк.188-194.
17. Грушева Т.В. Роль лідерів-протестантів у становленні п'ятидесятництва в радянській Україні // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя : Просвіта, 2008. – Вип. XXII. – С.126-130.
18. Аделаджа Сандей. Ты и твой пастор: правильное восприятие Божьих даров. – К., 2001.
19. Глави євангельських церков застерігають про небезпеку розпалювання релігійної ворожнечі. Режим доступу: <http://repcu.org/?p=394>

20. Глави євангельських церков України спільно виступили на захист моральності у суспільстві. Режим доступу: <http://repcu.org/?p=286>
21. Глави Євангельських Церков об'єднують зусилля задля захисту інституту сім'ї. Режим доступу: <http://religions.unian.net/ukr/detail/8328>
22. Устав религиозной харизматической общины «Источник жизни», г.Токмак, Запорожской обл., 1994 г. // ДАЗО. – Ф.1335. – Оп.26. – Спр.75. – Арк.49-53.

Грушевская Т. В. Современное состояние харизматических церквей в Украине

В статье рассматривается появление и деятельность харизматического направления в Украине, мотивы присоединения неопытов к харизматическим церквям. Прослеживается этноконфессиональная специфика украинских харизматов.

Ключевые слова: харизматические церкви, конфессиональные особенности, модернизационные процессы.

Grusheva T. V. The modern position of Charismatic churches in Ukraine

In the article studied the appearance and activity of Charismatic Movement in Ukraine, reasons of joining of neophytes to the charismatic churches. The peculiarities of the ethnic and confessional specific of the Ukrainian Charismatic churches.

Keywords: Charismatic churches, confessional differences, modernistic processes.

УДК: 316.3:298.9:261.7(477)

І. Г. Огорокова

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ УМОВИ ТА ПРИЧИНИ ПОШИРЕННЯ РІДНОВІРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ 1991–2011 рр.

Автором аналізуються суспільно-політичні умови поширення рідновірських організацій в українській державі в період здобуття та утвердження нею незалежності, причини сприйняття їхніх ідей частиною населення.

Ключові слова: неоязичництво, рідновір'я, суспільно-політичні умови, українське суспільство.

Із здобуттям Україною незалежності у 1991 р. рідновірський рух поширився на її теренах і став активно розвиватися. Спочатку завдяки проповідникам діаспори поширилася РУНВіра. Її першу громаду зареєстрували 25 вересня 1991 р. Протягом десяти років кількість сповідників цієї течії стрімко зростала, і вже у 2001 р. кількість її громад досягла 56 [1, с. 80].

Рідновірський рух привернув увагу вчених різних напрямків. Найбільший внесок у його дослідження зробили А.М. Колодний [1], Г.С. Лозко [2], Т.Р. Беднарчик [3], О.О. Смержевська (Тупик) [4], О.Б. Гуцуляк [5] та ін. Проте в історіографії відображено передусім філософський аспект відродження язичництва та приділено увагу РУНВірі, яка перша набула швидкого поширення та відзначалася активною видавничою діяльністю.

Метою нашої статті є аналіз суспільно-політичних умов та причин поширення неоязичництва в Україні, що дасть змогу побачити його як історичне явище.

Питання суспільно-політичних трансформацій доби незалежності та періоду її здобуття розкривають дослідження О.Д. Бойка [6, 7], Н.О. Гордіної [8], В.М. Даниленка [9]. Релігійні процеси як складову суспільних трансформацій досліджуваного періоду охарактеризовано в роботах В.Є. Єленського [10], Т.В. Гаврилюк [11].

Швидке поширення неоязичницького руху в Україні зумовлене багатьма факторами, серед яких варто виділити загальноєвропейські та специфічно українські.

До загальноєвропейських факторів відносимо черговий сплеск національної самосвідомості як спротив тенденції глобалізації, відгук на екологічну кризу, ситуація постмодерну в культурі, ознакою якого, за визначенням А. Щедрина, є «архаїзація суспільної свідомості, повернення до міфу світоглядної свідомості навіть розвинутих країн» [12, с. 15]. «Майбутнє – невизначене і несе загрозу тотальної руйнації». Тому «на обрії – міф, архетип, світ чудесного»; «XXI століття буде століттям релігії і містики, або його не буде взагалі» [12, с. 14].

Із здобуттям державної незалежності релігійність суспільства набула можливості вільного втілення. Падіння тоталітарного державного утворення й демократизація з одного боку та певна дезорієнтація з іншого, відкрили широкий шлях проникненню з-за кордону численних проповідницьких місій, що, врешті, призводить до бурхливого зростання чисельності неорелігійних організацій в Україні.

Політична, соціально-економічна, духовна криза 1990-х рр. призводять до відчуття тривоги, незахищеності, внутрішньої спустошеності громадян, формують невизначену свідомість українського народу. Таке становище виступає сприятливим фактором для навернення людей у те чи інше віровчення. Належність до певної релігійної громади давало їй прихильникам надію, заспокоєння та почуття «долученості».

Як результат, спостерігаємо сплеск релігійності на початку 90-х років. Швидко поширюються нові релігії. Якщо в 1991 р. було зареєстровано 42 релігійні об'єднання, то вже в 2000 році їх було понад 90 [13].